

Ihan tavallisia lastensuojeluasioita

TUUKKA TAMMI

Urheilufraasia mukaillen voidaan todeta, että presidentillä oli paikka ja hyvin hän sen myös käytti: Sauli Niinistön alulle panemasta nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn tähtäävästä kampanjassa käytiin syksyn mittaan harvinaisen vilkas julkinen keskustelu. Ihan tavallisia asioita -kampanja tarjosi syrjäytymisen ehkäisyyn päälimmäisiksi lääkkeiksi hyvää vanhemmuutta ja arjen hyviä käytäntöjä, yhdessä tekemistä ja lähimmäisistä huolehtimista. Kampanjan kriitikoiden mielestä paremmin purisi puhdas päätäkki: lasten ja nuorten tukipalveluiden lisäresursoinnit ja nuorisotyöllisyyden parantaminen. Syrjäytymiskeskustelun yhtenä lähtökohtana oli EVAn alkuvuodesta julkaisema selvitys, jossa syrjäytyneiden nuorten määräksi arvioitiin 50 000. Syrjäytymisen kovassa ytimessä arvioitiin olevan kolmisenkymmentätuhatta nuorta.

Syksyn toinen iso keskustelu käytiin lastensuojelusta, kun Helsingissä oli paljastunut kahdeksanvuotiaan tytön väkivaltainen kuolema. Hallitus käynnisti oikeusministeri Anna-Maja Henrikssonin johdolla tapauksesta tutkinnan. Peruspalveluministeri Maria Guzenina-Richardson asetti työryhmän selvittämään lastensuojelun toimivuutta. Kuntaliitto ryhtyi selvittämään lastensuojelun tilaa kunnissa. Monien asiantuntijoiden mielestä lastensuojelu on kriisissä. Lastensuojelun asiakasmäärä, kiireelliset toimenpiteet ja pakotoimenpiteet lisääntyvät jatkuvasti. Viime vuonna Suomessa eli kaikkiaan 14 644 lasta kodin ulkopuolelle sijoitettuna.

Tämän numeron avausartikkeli kannattaa lukea yllä mainittujen keskusteluiden valossa. Se käsittelee lastensuojelun asiakkaita, huostaan otettuja ja kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia ja nuoria, jotka eivät toki automaattisesti ole syrjäytyneitä, mutta joilla on selvästi kohonnut riski syrjäytyä. Laura Kestilän ja kumppaneiden tutkimuksen kohteena ovat ne vuonna 1987 syntyneet lapset, jotka ovat olleet sijoitettuna kodin ulkopuolelle. Nämä yhteensä 1900 lasta ovat niin kutsuttuja laman lapsia, jotka elivät varhaislapsuuttaan laman syvimpinä vuosina. Kirjoittajat ovat selvittäneet, miten nämä lapset ovat sittemmin pärjänneet nuorena aikuisuudessaan. Auttoiko lastensuojelu?

Aiemmista tutkimuksista tiedetään, että sijoitusten taustalla on monia sekä yksilöön että ympäristöön liittyviä olosuhteita: köyhyyttä ja taloudellisia vaikeuksia, vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmia sekä väkivaltaa. Kodin ulkopuolelle sijoitetuilla lapsilla on usein fyysisiä ja psyykkisiä sekä käyttäytymisongelmia, ja he pärjäävät koulussa heikommin kuin ikätoverinsa.

Kestilän ja kumppaneiden tulokset kertovat, että kodin ulkopuolelle sijoitettujen hyvinvoinnin puutteet ovat moninaisia ja että he pärjäävät keskimäärin ikäisiään heikommin myös nuorena aikuisuudessa. Sijoitetut ovat ikätovereitaan useammin psykiatrisessa hoidossa. Järjestelmä ei siten pysty ”normalisoimaan” lasten elämää. Toisaalta voidaan miettiä, kuinka paljon huonommin asiat voisivat olla ilman lastensuojelun puuttumista asioihin. Myös monien päätymisen psykiatriseen hoitoon voi tulkita positiivisen kautta: useilla lapsista on niin syviä traumoja, että niitä pitää hoitaa pitkään. Voidaan laskea järjestelmän ansioksi, että lapset ja nuoret ovat päässeet psykiatrisen tuen piiriin – kaikki tarvitsevat kun eivät pääse.

Kirjoittajat toteavat, että monet lapset tulevat lastensuojelun piiriin myös liian myöhään ja liian vakavien ongelmien kanssa. Hyvinvointipalveluiden ja erityisesti koulun pitäisi siis kyetä tarttumaan ongelmiin nykyistä aiemmin. Tutkimuksessa sijoitettuina olleiden varhaisaikuisuuden ongelmien määrä vaihteli myös sen mukaan, kuinka kauan sijoitus oli kestänyt, minkä ikäisenä lapsi oli sijoitettu, minkä muotoinen sijoitus on ollut ja mistä syystä lapsi on sijoitettu. Eniten aikuisiän pärjäämisongelmia oli niillä, jotka oli sijoitettu ensimmäisen kerran teini-ikässä. Tutkijoiden johtopäätöksenä tästäkin on, että pitäisi olla mahdollisuus varhaisempaan puuttumiseen. Lastensuojelun puoleen kääntytään liian myöhään, jolloin ongelmat voivat olla jo niin vaikeita, että niihin vaikuttaminen on hankalaa. Varhaisen puuttumisen lisäksi olisi panostettava nykyistä enemmän vaiheeseen, jolloin sijoitettuina olleet nuoret siirtyvät aikuisuuteen. Tässä vaiheessa lastensuojelun tarjoama tuki loppuu, mutta nuori tarvitsisi vielä jälkihuoltoa.

* * *

Ihan tavallisia asioita -keskustelussa oli pitkälti kyse sosiaalisia ongelmia koskevien rakente- ja yksilöselitysten yhteenörmäyksestä. Kärjistäen: kun yksilöleirissä saatettiin nähdä koko syrjäytymiskysymys lähinnä yksilöiden ja yhteisöjen taitovajeena, joka korjautuu asennetta parantamalla, niin rakenteleiri taas katsoi syrjäytymisilmiön olevan seurausta julkisjärjestelmän rapautumisesta, ja tarjosi lääkkeeksi lisää ja parempia tukipalveluita. Välissä puhui hiljaisemmalla äänellä välileiri, jonka mielestä molemmat näkökulmat ovat tärkeitä.

Välileiri on oikeassa. Lastensuojelutietojen perusteella on ilmiselvää, että Suomessa on suuri joukko ihmisiä – vanhempia – joiden arjen taidot ovat pahasti hukassa. Heille suunnatut simppelet ohjeet vanhemmuuteen ja elämänhallintaan ovat varmasti paikallaan. Ei niistä ainakaan haittaa ole. Kun sitten siirrytään syrjäytymisen raskaaseen saraan, arkiset ohjeet ja yhteisön tuki eivät riitä. Yksilötasolla ilmeneville ongelmille on löydettävissä rakenteellisia selityksiä ja ratkaisuja – kuten raha. Lisäresursseja, -huomiota ja -osaamista tarvitaan sekä lastensuojelun alkupäähän että sen loppumisen jälkeiseen aikaan. Tämä on vaikeaa tilanteessa, jossa lastensuojelun volyyymi on muutenkin kasvanut jatkuvasti. Myös tutkimusta tarvitaan lisää, sillä lastensuojelu on selvästi alituttu aihe.

Julkinen valta ei voi ottaa kasvattajan roolia ennen kuin on pakko – mutta silloin se pitää kyetä ottamaan taidolla ja hyvin resurssein. Tämä siksi, ettei yksilödeterminismikään toimi: emme tule koskaan näkemään yhteiskuntaa, jossa jokainen aikuinen olisi säistänyt ihan tavalliset asiat johtotähdexseen.

Yhteiskunnallisia ongelmia ei ratkaista yksilötasolla, mutta siellä niitä voidaan helpottaa.